

Aybek Turganbayev

*O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti
Teatr san'ati mutaxassisligi magistranti
E-mail: aybektur08@gmail.com*

QORAQALPOQ BOLALAR DRAMATURGIYASINING ASOSIY YO'NALISHLARI

Annotatsiya. *Ushbu maqolada qoraqalpoq bolalar dramaturgiyasining shakllanish va rivojlanish bosqichlari hamda uning o'ziga xos g'oyaviy-badiiy xususiyatlari tadqiq etiladi. Xususan, asarlarning bosh g'oyasini tashkil etuvchi sadoqatli do'stlik, ezgulikning tantanasi, yomonlikka qarshi murossasiz kurash va yuksak jasorat kabi an'anaviy mavzular chuqur tahlilga tortilgan. Maqolada mazkur dramaturgik asarlarning yosh avlodni vatanparvarlik, ma'naviy-axloqiy qadriyatlar ruhida tarbiyalash hamda ularning ijtimoiy dunyoqarashini kengaytirishdagi pedagogik va estetik ahamiyati asoslab berilgan.*

Kalit so'zlar: *qoraqalpoq bolalar dramaturgiyasi, rivojlanish yo'nalishlari, qo'g'irchoq teatri, rejissyor mahorati, sahna asari, do'stlik va jasorat, dunyoqarash.*

THE MAIN DIRECTIONS OF KARAKALPAK CHILDREN'S DRAMATURGY

Abstract. *This article examines the formation and development stages of Karakalpak children's dramaturgy, along with its unique ideological and artistic characteristics. Specifically, it provides an in-depth analysis of traditional themes that constitute the core ideas of these works, such as loyal friendship, the triumph of goodness, the uncompromising struggle against evil, and sublime courage. Furthermore, the article substantiates the pedagogical and aesthetic significance of these dramatic works in fostering patriotism and spiritual-moral values among the younger generation, as well as in expanding their social worldview.*

Keywords: *Karakalpak children's dramaturgy, developmental trends, puppet theater, directorial skill, stage play, friendship and courage, worldview.*

Qoraqalpoq bolalar dramaturgiyasida ekologik muammolar, tabiatni asrash va unga bo'lgan munosabat, shuningdek do'stlik, yovuzlikka qarshi kurash, adolat va jasurlik kabi mavzular asarlarning ustuvor yo'nalishlari hisoblanadi. Ushbu mavzudagi pyesalar nafaqat ko'ngilochar funksiyani bajaradi, balki yosh tomoshabinlarning dunyoqarashini shakllantirishda hamda ularni ma'naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalashda muhim pedagogik-estetik vosita bo'lib xizmat qiladi.

Mazkur dramatik asarlarda tabiat va inson munosabatlari, atrof-muhitni asrash hamda hayvonot dunyosiga nisbatan insonparvarlik tuyg'ularini shakllantirish masalalari yetakchi o'rin egallaydi. Shu bilan birga, do'stlik, sadoqat, yovuzlikka qarshi kurash, adolat va jasurlik kabi yuksak insoniy xislatlar qahramonlar timsoli orqali yosh tomoshabinlar ongiga singdirib boriladi. Qoraqalpoq bolalar dramaturgiyasi o'zbek va qoraqalpoq xalq ertaklari asosida tashkil topgan. Asarlarda mardlik, jasurlik va vatanparvarlik milliy g'oyalari ilgari surilgan. Bolalar ongiga tarbiyaviy xususiyatlarni singdirishda yosh tomoshabinlar va qo'g'irchoq teatrlarining o'рни beqiyos.

Yosh tomoshabinlarni vatanga muhabbat, kattalarga hurmat, do'stlikni ulug'lash, yomon illatlardan forig' bo'lish, ilm olish kabi fazilatlarni singdirishda, albatta, teatr san'atining o'рни beqiyos. "Hammamizga yaxshi ma'lumki, inson va jamiyat hayotida, xalqning ma'naviy dunyosi, ong-u tafakkurini yuksaltirishda teatr san'atining o'рни va ahamiyati beqiyosdir. Buyuk ma'rifatparvar bobomiz Mahmudxo'ja Behbudiy aytganlaridek, teatr haqiqatan ham ibratxona, qutlug' tarbiya va ma'rifat maskanidir" [1, 16-b].

Qoraqalpoq bolalar dramaturgiyasida dastlabki asarlar 1980-yili Qoraqalpoq davlat yosh tomoshabinlar teatrida Kengenbay Raxmanovning "To'g'iz tonqildaq bir shankildek", 1987-yili Kenesbay Karimovning "Oltin tanga" singari qoraqalpoq xalq ertaklari asosida yozilgan asarlari mahoratli rejissyor R. Toreniyazov tomonidan muvaffaqiyatli sahnalashtirildi. Ushbu bolalar dramaturgiyasidagi dastlabki asarlar tomoshabinlar tomonidan iliq kutib olindi. Bu spektakllarda asosan yaxshilik, yomonlik, halollik singari g'oyalar ilgari suriladi.

Kenesbay Karimovning xalq ertaklari asosida yaratilgan dramasi ikki qism, olti ko'rinishdan iborat. Spektaklda inson o'z mehnati orqali baxtga erishishi, har qanday zulm va zolimlikdan halollik har doim ustunligi, oxir-oqibat faqat yaxshilik g'alaba qozonishi yaqqol tasvirlab berilgan. Ya'ni "Mehnatdan kelsa boylik, turmush bo'lar chiroyli", – degan maqolga rioya qilgan kishi hech vaqt adashmasligi, inson faqat o'z mehnati orqali kamolotga erishishi mumkinligini ko'rsatib bera olgan. Bu mavzudagi spektakllar bolalar dramaturgiyasining yanada gullab-yashnashida katta o'rin egallaydi. Bu spektakl bilan teatr jamoasi yaxshi natijalarga erishdi, jumladan, aktyor Irzamurat Aybatov spektakldagi Qoraboy obrazi uchun "Yilning eng yaxshi milliy obrazi" nominatsiyasi g'olibi bo'ldi.

Endigina rivojlanish bosqichiga o'tgan qoraqalpoq bolalar dramaturgiyasida dramaturglar asosan xalq ertaklarini o'z asarlariga syujet qilib oldilar, bu esa bolalar dramaturgiyasida ijod qilish imkoniyatini yarata oldi. Bolalar dramaturgiyasidagi asarlarga ko'p hollarda ertak xalq motivlari olindi va dramaturglarning mahorati sababli mukammal sahna asarlari yuzaga keldi. Qoraqalpoq bolalar dramaturgiyasining yanada rivojlanishida qo'g'irchoq teatrining o'rni beqiyos va sahnalashtirilgan spektakllar yuksak natijalarga erishib kelmoqda. Ulardan 1995-yili Toshkent shahrida o'tkazilgan qo'g'irchoq teatrlari festivalida M.Begimovning "Bedana va Tulki" spektakli bilan, 2000-yili Samarqand shahrida o'tkazilgan VI Respublika qo'g'irchoq teatrlari festivalida M.Begimovning "Sho'm eshak", 2003-yili Toshkent shahrida o'tkazilgan qo'g'irchoq teatrlari festivalida M.Begimovning "Bedana va Tulki" spektakli bilan, 2005-yili 19–24-dekabr kunlari Buxoro viloyatida o'tkazilgan Respublika qo'g'irchoq teatrlarining VII ko'rik-festivalida P.Aytmuratovning "Otam aytgan afsona" ("Eng yaxshi bolalar dramaturgiyasi" nominatsiyasi bilan mukofotlangan), 2009-yili 8–15-dekabr kunlari Andijon viloyatida o'tkazilgan mazkur festivalning VIII an'anaviy ko'rik-festivalida P.Aytmuratovning "Sahrodagi do'stlik" ("Eng dolzarb mavzu" nominatsiyasini olgan) spektakllari respublika miqyosidagi festivallarda munosib qatnashib, yuqori natijalarga erishib kelmoqda. Bu esa qo'g'irchoq teatri, hattoki

qoraqalpoq bolalar dramaturgiyasining yutuqlari hisoblanadi. Mazkur yutuqlar orqali qoraqalpoq bolalar dramaturgiyasi ancha ilgarilaganini ko'rishimiz mumkin.

Qoraqalpoq davlat qo'g'irchoq teatri tashkil etilgandan keyingi repertuariga nazar tashlasak, Kenesbay Karimovning "Oriq mergan", Q.Matmurotovning "Oq uloq bilan ko'k uloq", A.Esimbetovning "Maqto'vga loyiq ish", "Sehrli qamchi", "Jodulangan shahar", Orazbay Abdiraxmanovning "Guldirsin", Jabbar Xojanovning "Yetti iqlimga sayohat", Polat Aytmurotovning "Oltin baliq", "Chatoq bola", Murat Begimovning "O'g'irlikning jazosi – xorlik", "Oltin bug'doy", "Sho'm eshak", "Sodiq do'stlar", "Toshbaqa va tulki", Mehribon Xojanovning "Do'stingga yomonlik qilma", G.Tursinovaning "Sinov" (ertak), "Chegarasiz do'stlik", "O'g'irlikning oqibati", "Sehrli o'yinchoq" singari spektakllar bolalar dramaturgiyasining asosiy yo'nalishlarini belgilab berganini ko'rishimiz mumkin. Mazkur asarlar orqali qoraqalpoq bolalar dramaturgiyasining muhim rivojlanish bosqichini ko'rishimiz mumkin. Qoraqalpoq davlat qo'g'irchoq teatri o'z faoliyatining dastlabki yillaridanoq milliy dramaturgiyaga tayangan holda yuksak natijalarga erisha boshlagan. Xususan, teatr 1991-yilda qadimiy shaharlardan biri Samarqand shahrida qo'g'irchoq teatrlari festivalida Kenesbay Karimovning "Oriq mergan" spektakli bilan munosib ravishda ishtirok etdi. Mazkur nufuzli anjumanda ijodiy jamoa dastlabki muvaffaqiyatga erishdi. Ya'ni festivalda mahoratli aktyor Qoblan Qalilyev "Eng yaxshi aktyor" nominatsiyasiga loyiq deb topilishi faqat teatr ijodiy jamoasining yutug'i emas, balki qoraqalpoq bolalar dramaturgiyasining ulkan g'alabasi hisoblanadi.

Qoraqalpoq bolalar dramaturgiyasining mazmun va mohiyat jihatdan o'ziga xos yo'nalishlarini belgilab, qaysidir ma'noda bugungi kun spektakllarining mukammal darajada sahnalashtirilishi va tomoshabin qalbiga kirib borishida zamin yaratgan sahna asarlari haqida to'xtalib o'tishimiz mumkin. Dramaturg Qipshaqbay Matmurotovning "Oq tekesh bilan ko'k tekesh" asari haqida to'xtalib o'tsak. Asar ilk bor 1992-yil Qoraqalpoq davlat qo'g'irchoq teatrida rejissyor R.Toreniyazov tomonidan sahnalashtirildi. Spektakl hayvonlar obrazida sahnalashtirilgan bo'lib,

ya'ni asosiy qahramonlar ikki iloqcha bo'ladi, birining ismi Oq tekesh bo'lsa, ikkinchisining ismi Ko'k tekesh. Ularning biri aqlli bo'lsa, biri esa injiq.

Ya'ni, Ko'k tekesh aqlli, muloyim va onasining gapini aslo ikki qilmaydigan odobli farzand timsoli bo'lsa, Oq tekesh esa aksincha – o'z fikridan sira qaytmaydigan, onasi tayyorlagan kundalik taomlarni ham injiqlik qibly yemaydigan qaysar va erkatoy iloqchadir. Syujet rivojida yosh tomoshabinni ogohlikka chorlovchi dramatik burilishlar yuzaga keladi: Oq tekesh va Ko'k tekesh quvlashmachoq o'ynab yurgan pallada, ularning har bir harakatini Bo'riboy pana qilib, poylab kuzatib yuradi. Fursat topib, Bo'riboy kutilmaganda Oq tekeshni o'g'irlab ketadi. Bu mudhish voqeadan xabar topgan jasoratli Ho'kizboy Oq tekeshni qutqarishga bel bog'laydi, Bo'riboyning izidan borib, uni topadi va munosib jazosini beradi.

Iloqchani bo'rining qopqonidan omon-eson qutqargan Ho'kizboyga ularning onasi – Ech kibeka o'zining cheksiz minnatdorchiligini bildiradi. Asar mazmunan "Do'stlik bor joyda g'alaba bo'ladi", degan hayotiy falsafani yosh avlod ongiga singdiradi. Xayrli va ibratli xotima bilan yakunlanuvchi ushbu spektakl asosan 5 yoshdan 15 yoshgacha bo'lgan tomoshabinlarga mo'ljallangan bo'lib, bolalarda bir-biriga bo'lgan o'zaro hurmat-ehtirom va ahillik fazilatlarini shakllantirishda pedagogik-estetik ahamiyatga egadir. Mazkur sahna asari oradan yillar o'tib, Qoraqalpoq davlat qo'g'irchoq teatrida 2019-yilda iqtidorli rejissyor Qoblan Qalillayev tomonidan yangicha talqin va zamonaviy yondashuv asosida qayta sahnalashtirildi. Buning asosiy sababi – pyesada ilgari surilgan umuminsoniy g'oyalar, tarbiyaviy motivlar hamda ma'naviy-axloqiy muammolar bugungi kun yosh tomoshabinlari dunyoqarashini shakllantirish uchun hamisha dolzarb va katta ahamiyatga ega ekanligidadir. "Dramaturg qo'liga qalam olganda o'quvchi va tomoshabinlarning manfaatlari, qiziqishlari, badiiy didlarini nazarda tutib ijod etadi. Lekin ayrim didi past tomoshabinlarda muvaffaqiyet qozonaman, deb yengil-yelpi narsalarni, masxarabozlikka oid qiliqlarni yoki buzuq ishlarga boshlaydigan qilmishlarni asarga kirita bermaslik kerak" [2, 108-b]. Qoraqalpoq bolalar

dramaturgiyasida do'stlik haqidagi mavzular asosiy yo'nalishlarning biriga aylanib bordi. Mazkur mavzu yuzasidan Qoraqalpoq qo'g'irchoq teatrida bir qancha spektakllar sahna yuzini ko'rdi. 2001–2020-yillar qo'g'irchoq teatri repertuariga nazar tashlasak, spektakllarning ancha boyiganiga guvoh bo'lamiz, ya'ni Murat Begimov “Sodiq do'stlar”, “Otam aytgan ertak”, “Cho'pon bola”, Polat Aytmuratov “Chatoq bola”, “Bolalar kulsin” singari spektakllar bilan bolalar dramaturgiyasi boyib bordi. Bolalar dramaturgiyasi ancha rivojlanish darajasiga yetdi va keyinchalik yaxshi natijalarga erishib kelmoqda. Ulardan 2005-yili M.Begimov sahnalashtirgan P.Aytmuratovning “Otam aytgan afsona” spektakli Buxoro shahrida o'tkazilgan Respublika qo'g'irchoq teatrlarining VII festivalida “Eng yaxshi bolalar dramaturgiyasi” nominatsiyasiga munosib topildi. 2009-yili Polat Aytmuratovning “Sahrodagi do'stlik” spektakli O'zbekiston miqyosida o'tkazilgan VIII dasturiy festivalda eng dolzarb muammolarni ko'rsatib bergani uchun “Eng dolzarb mavzu” nominatsiyasini qo'lga kiritdi.

Bu kabi yutuqlar ijodkorlar uchun, ya'ni nozik qalb egalari bo'lmish, tinimsiz izlanish va mehnatda bo'ladigan ijod ahli uchun katta yutuq va kelgusi faoliyatida yanada yuksak marralar va baland parvozlar etishi uchun xizmat qiladi. Jo'ra Mahmudning fikricha: “Bolalar dunyosi beg'ubor, unda zarracha ham g'ubor yo'q. Shuning uchun bolalar uchun yozilgan asarlarda g'am-tashvish va iztirobga katta o'rin bermaslik kerak. Bolalar hayotni quvnoq, sho'x-shodon kunlardan iborat deb biladi. Ularga xuddi o'zlari bilgandek hayotni ko'rsatib berishimiz, hayotning faqat yaxshi, go'zal tomonlari haqida so'zlashimiz lozim” [3, 56-b]. Qoraqalpoq bolalar dramaturgiyasining oldiga qo'ygan maqsadi ham aynan shu, ya'ni bolalarning sho'x o'yin-kulgilari va bolalik davrining qiziqarli voqealarini sahnada aks ettirish, ularning hayotlarini ko'rsatib berishni maqsad qilgan. Teatr sahnasida bolalar uchun namoyish etilayotgan spektakllar do'stlik, yaxshilik har doim yomonlik ustidan g'alaba qozonishi, hayvonot dunyosiga befarq bo'lmaslik kabi voqealarni tasvirlab bermoqda.

Qoraqalpoq bolalar dramaturgiyasining rivojlanishiga o'z hissasini qo'shgan, yosh tomoshabinlar teatrida rejissyor va aktyor sifatida faoliyat yuritgan ijodkorlardan biri bu – Irzamurat Aybatovdir. U faqat rejissyorlik bilan cheklanib qolmay, bolalar uchun o'zi asar yozib sahnaga olib chiqdi, bu asarlar bolalar dramaturgiyasining ravnaqiga katta hissa qo'shdi. Teatrdagi faoliyatini aktyorlikdan boshlagan Irzamurat Aybatov keyinchalik o'zini rejissyorlikda ham sinab ko'ra boshlagan. Ya'ni bolalar uchun mo'ljallangan spektakllarda rejissyorlik mahoratini boyitib bordi. U dramaturg Guloyim Tursinovaning “Chegarasiz do'stlik”, “O'g'irlikning oqibati”, “Sehrli o'yinchoq”, “Sinov” singari asarlarini sahnada jonlantira oldi.

Aktyorlik va rejissyorlik sohasida biroz tajriba va muvaffaqiyatga erishgandan keyin ham tinib-tinchimagan ijodkor o'zini bolalar dramaturgiyasida ham sinab ko'rdi va yaxshi natijalarga erishdi. Uning “Bolaligim – sho'xligim”, “O'n oltiga chiqmaganlar kiritilmaydi”, “Afsona”, “Yangi yil tomoshalari” kabi asarlariga mustaqil ravishda rejissyorlik qilib, ijodiy faolligini aniq namoyish eta oldi. Irzamurat Aybatov o'zining ijodiy faolligi tufayli bir qator mukofotlarga erishdi. Jumladan, 1987-yili Kenesbay Karimovning xalq ertagi asosida sahnalashtirilgan “Oltin tanga” spektaklidagi Qoraboy obrazi uchun “Yilning eng yaxshi milliy obrazi” nominatsiyasi g'olibi bo'ldi; 1990-yili Toshkent shahrida o'tkazilgan O'rta Osiyo va Qozog'iston yosh tomoshabinlar teatri festivalida “Eng yaxshi ijro etilgan epizodik roli uchun” nominatsiyasiga loyiq deb topildi. Uning qilgan mehnatlari munosib baholanib, 1994-yili Qoraqalpog'iston “Yoshlar mukofoti” sovrindori bo'ldi. 2007-yili Turkmaniston Respublikasi Ashgabat shahrida o'tkazilgan “Milliy folklor va teatr san'ati” festivalida, shu yili Misrning Qohira shahrida o'tkazilgan IX “Xalqaro eksperimental teatrlar” festivalida eng yuqori nominatsiyaga ega bo'ldi. 2011-yili Toshkent shahrida o'tkazilgan “Theatre. UZ” ikkinchi xalqaro teatr festivalida teatr jamoasi sovrinli o'ringa munosib topildi. 2011-yili O'zbekistonga xizmat ko'rsatgan madaniyat xodimi unvoni berildi.

Bu yuksak natijalar ijodkorni har doim ijod qilishdan to'xtamaslikka chorladi. Ijodkor ko'p yillik tajriba va mehnatlaridan kelib chiqib, teatr haqida bunday fikrlarni keltirib o'tadi: "Teatr bu mening umrim. Teatr – bu bizning uyimiz. Bu yerdagi barcha hamkasblarimiz bir tug'ishganmiz", – degan iboralarini xotirlashadi. Matbuotdagi maqolasi: "Umrimning qariyb barcha esda qolarli damlari teatr bilan bog'liq. Ushbu maskanga kelganimda mendan baxtli odam yo'q edi. Bu voqeaga 37 yildan oshayapti. Shu davr mobaynida sahnalashtirgan bir qancha spektakllarim Ashgabat shahrida o'tkazilgan "Milliy folklor va teatr san'ati", Qohirada bo'lib o'tgan IX Xalqaro teatr festivallarida yuqori o'rinlarga va nominatsiyalarga munosib deb topildi. Mehnat, albatta, insonni toblaydi, vaqti kelganda mukofotlar bilan ham siylaydi. Ijodda bir daqiqa ham to'xtamaslik rejissyorning oltin qoidasidir..." [4, 40-b]. Mazkur fikrlar orqali ko'rishimiz mumkinki, rejissyor hech qachon bolalar teatrida ijod qilishdan charchamagan.

Uning bolalar dramaturgiyasida yozgan asarlari ham tahsinga loyiq. Uning muallifligidagi "16 ga to'lmaganlar kiritilmaydi" asari 2003-yili sahnalashtirildi. Spektakl rassomi – I.Muxitov. Spektakl yosh bolalarga mo'ljallangan bo'lib, ya'ni asosan maktab o'quvchilarining hayotidagi ro'y beradigan voqealarni tasvirlaydi. Bolalar dramaturgiyasining murakkabligi va o'ziga yarasha qiyinchiliklari haqida Qoraqalpog'iston san'at arbobi, dramaturg Polat Aytmuratov bunday fikrlarni ta'kidlab o'tgan: "Aslida bolalar dramaturgiyasi eng qiyin janr hisoblanadi. Sababi kattalar uchun spektakl sahnalashtirilganda qahramonning ichki kechinmalarini tilda, harakatda yetkazib berish mushkul emas va bu katta yoshdagi tomoshabinlar uchun tabiiy holat.

Ya'ni ular harakat bilan ham yetkazilgan voqelikni tushunib yeta oladi. Bolalarga esa voqelikni bola tilidan, ularning dunyoqarashlaridan kelib chiqib ko'rsatish kerak" [5, 47-b]. Bolalar dramaturgiyasi haqida gap ketganda, Guloyim Tursinovaning ijodini ham tilga olsak arziydi. Dramaturgning asarlari qoraqalpoq yosh tomoshabinlar teatri repertuarini boyita olgan. Uning asarlari qoraqalpoq bolalar dramaturgiyasi yanada oldinga ilgari hissa qo'shdi. Muallifning "Sinov"

ertak dramasi rejissyor I.Aybatov sahnada jonlantirdi. Rassom I.Muxitov tomonidan spektaklga mos dekoratsiya ishlandi. Spektakl ertak-musiqali drama bo'lib, maktab va maktabgacha bo'lgan tomoshabinlarga mo'ljallangan. Asarda dastavval muloqotlar she'riy shaklda berilgan bo'lsa, keyinchalik nasriy yo'ldan unumli foydalanilgan. Bolalar dramaturgiyasi ham ancha rivojlandi, qo'g'irchoq teatri repertuarida ham mahalliy dramaturglarning asarlari sahnada jonlandi. Dramaturg Jabbarbergen Xojanovning "Yetti iqlimga sayohat", "Bahodir botir haqida ertak", "Mardlik va yovuzlik" singari asarlari ham qoraqalpoq bolalar dramaturgiyasining boyishiga xizmat qildi. Xususan, qoraqalpoq bolalar dramaturgiyasining g'oyaviy-badiiy jihatdan yuksalishida sahnalashtirilgan yangi asarlar muhim o'rin tutadi. Bunga taniqli dramaturg Mehribon Xojanovning "Do'stingga yomonlik qilma" pyesasini misol tariqasida keltirish mumkin. Ushbu asar 2014-yilda Qoraqalpoq davlat qo'g'irchoq teatrida iqtidorli rejissyor Qoblan Qalillayev tomonidan mahorat bilan sahnalashtirildi.

Ertak janrining o'ziga xos an'analari asosida yaratilgan mazkur spektaklda hayvonlarning allegorik obrazlari orqali inson tabiatiga xos bo'lgan turli xarakter xususiyatlari ochib berilgan. Xususan, sahna asarida Tulkining ochko'zligi, makkorligi hamda Tipratikanga nisbatan ishlatgan hiyla-nayranglari va uning salbiy oqibatlari badiiy talqin qilingan. Syujet chizig'iga ko'ra, Tulki va Tipratikan qorinlarini to'ydirish maqsadida bog'bonning uzumzoriga o'g'rilikka tushishga qaror qiladi. Bu jarayonda Tulki o'zining g'arazli maqsadlarini ko'zlab, makkorlik bilan Tipratikanning aql-zakovati va topqirligidan unumli foydalanishga urinadi. Biroq Tulkining bu nayranglarini va uning sotqinlikka moyil tabiatini vaqtida anglagan Tipratikan o'zining hushyorligi tufayli uni aldab, xavfdan qutulishga muvaffaq bo'ladi. Natijada xalqimizning "O'ziga choh qazigan ozi yiqilar", degan dono maqoliga muvofiq, Tulkining ayyorligi o'z boshiga balo bo'ladi va u o'zi qazgan tuzoqqa o'zi tushadi. Spektakl Tipratikanning Tulkiga qarata aytgan "Do'stingga yomonlik qilma, o'zing qolarsan uyatga" degan chuqur tarbiyaviy ahamiyatga ega iborasi bilan yakunlanadi. Mazkur sahna asari yosh tomoshabinlarni

to'g'rilikka, rostgo'ylikka, do'stlikka sodiq qolishga va ahil bo'lishga undashi bilan ulkan pedagogik-psixologik qimmatga egadir. Yosh avlodning tarbiyasi haqida so'z ketganda teatr san'atining o'rni beqiyos katta. Zero, teatr san'ati qadimiy san'at bo'lishi bilan ham alohida ahamiyatli, chunki asrlar osha bizgacha yetib kelishining asl mohiyati ham shundaki, teatr hech bir davrda tomoshabin uchun begona bo'lmagan. U qaysi davrni olib qarasangiz ham inson ruhiy kamoloti uchun muhim vosita bo'lishi bilan birga, jamiyat hayotini aks ettiruvchi oyna vazifasini o'tab kelgan. Aynan ana shu jihat ham e'tiborga loyiq, chunki teatr o'z davrining og'riqli muammolarini dramaturgik jihatdan kuchli tasvirlashi natijasida uning shakl va mohiyati yanayam takomillashib borgan, shu bilan birga bolalar hayotiga ham o'z ta'sirini o'tkaza boshlagan. Natijada bolalar dramaturgiyasi ham o'zining ma'lum bir darajasiga yetgan. Aynan bolalarni teatr orqali tarbiyalash, ularga sahnadagi real voqealarni badiiy obrazlar orqali yetkazishning yana bir ahamiyatli tarafi shundaki, jamiyat hayotini yoki turmush tarzini insoniy fazilatlar, ezgulik va yovuzlik, oq va qora kabi hayotiy tafovutlarni ularga yoshlik chog'idan singdirish, ularni insoniy fazilatlar asosida vatanga muhabbat, yurt ravnaqi yo'lida faol va ma'naviy dunyosi boy inson sifatida tarbiyalashda aynan teatr san'atining o'rni alohida ahamiyatlidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh. *O'zbekiston teatr xodimlariga // Yangi O'zbekiston. – Toshkent, 2021. – №3. – B. 16.*
2. Abdusamtoev H. *Drama nazariyasi. – Toshkent: Gafur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at, 2000. – 298 b.*
3. Ubaydullayeva M. *Zamonaviy bolalar dramaturgiyasi muammo va yechimlar. Magistr akademik darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. – Toshkent, 2018. – B. 56.*
4. Seytov A. *Qoraqalpog' yosh tomoshabinlar teatri rejissurasining asoschilaridan biri // Teatr. – Toshkent, 2021. – №1. – B. 40.*
5. Aytmuratov P. *Bolalar va qo'g'irchoq teatrlarida milliy dramaturgiyaning ulishi // Teatr jurnali. – Toshkent, 2020. – №5. – B. 47.*